NAŠE ŘEČ

ROČNÍK X. ČÍSLO 9.

V. FLAJŠHANS:

NAŠE NEJSTARŠÍ JMÉNA OSOBNÍ.

Jak těžko a pomalu se získávají pevné vědomosti jazykozpytné, jak sypká a nejistá je půda, na níž se pracuje, toho nejlepší důkaz podávají asi etymologie vlastních jmen. Zjistiti správné znění *jmen místních* jest úkol tak těžký, že státy dosazují zvláštní komise, jež vyhledávají jejich přesné znění z mrtvých dokumentů, živé řeči lidu, z pravidel jazykozpytných a možností topografických. Také u nás těžkou prací tak vznikly krásné dva svazky »Statistického lexikonu obcí v republice Československé (I. Čechy, II. Morava a Slezsko), bohaté výtěžky, ale ovšem zůstavující ještě mnoho práce dalším pracovníkům.

Není však dobře možno zkoumati jména místní bez znalosti *jmen osobních*. Jeť veliká část místních jmen odvozena ode jmen osobních — polský učenec Brückner páčí podíl těchto odvozenin na 80% všech místních jmen — a čtenář se snadno v mluvnici Gebaurově-Ertlově (v § 263) poučí, že tento Brücknerův odhad není přemrštěn. Je sice pravda, že jednotlivá místní jména, označující polohu nebo druh osady (jako na př. Lhota, Újezd, Skála, Horka . . .), mívají pro jednotlivé takové názvy desítky a sta dokladů, kdežto jména od osob odvozená (zejména na př. přezdívková, jako Tlustovousy, Soběchleby atp.) se vyskytávají poměrně zřídka nebo bývají ojedinělá — ale ovšem jednotlivé názvy osad od jmen osob odvozené jsou daleko hojnější nežli počet jednotlivých názvů vlastně topických.

K zevrubnému poznání jmen místních jest tedy nezbytně třeba znalosti *jmen osobních*. Naopak zase zkoumání jmen osobních

musí si všímati také jmen místních, ježto v nich jsou často dochována stará jména osobní, dávno zahynulá. Nalézáme sice ještě podnes, jdeme-li po ulici a čteme-li nápisy na firmách, spousty jmen prastarých, ještě dnes po veškeré slovanštině svědčící o jedné společné rodině — ale mnoho těch starých jmen také zaniklo již nadobro a uchovalo se jenom ve jménech místních.

Vedle jmen místních (= MJ) a živého usu zachovala se ovšem taková stará osobní jména (= OJ) v textech starých, zápisech úředních, listinách, kronikách, nejstarších legendách atd. Odtud přešla pak novým zkoumáním znovu do života — ale někdy bývají to jména chybně a lehkomyslně vytvořená, jakož všichni víme o spoustě takových jmen Hájkových. Jest tu tedy potřebí opatrného zkoumání a mnohé kontroly. Pověděl jsem něco o tom, s několika doklady, letos v NŘ. 67—71.

Nejstarší naše OJ nalézáme v textech jinojazyčných: v pramenech německých a latinských, něco málo také v staroslovanských legendách o sv. Václavu. Několik OJ, nejistých, nalezneme na mincích; něco maličko nalezneme také vyloženo: Kristiánova legenda o sv. Lidmile a Václavu vykládá jméno *Strojmír* = řiď mír, po latinsku; ale nebývá někdy na takový výklad spolehnutí; cizí legendista o sv. Václavu vypráví, že jeho otec byl *Vratislav* = kdo dovedl krotiti svůj hněv; patrně si spletl Vratislava se ‚Spytihněvem' a tohoto zase se ‚Zbyhněvem' (tak si spletl Spytihněva se Zbyhněvem ještě o tři sta let později Dalimil).

Největším, nejstarším a nejvzácnějším skladištěm našich OJ, které dávno již ocenili a vykořistili F. Palacký, H. Jireček, A. Sedláček, V. Novotný a j., jest ***kronika Kosmova***, psaná sice na počátku XII. století, ale obsahující skoro veskrze, jak přirozeno, OJ. století IX.—XI., ano i starší, prastará, z doby báječné.

Cenu jejích dat zvyšuje měrou neobyčejnou vysoký stupeň Kosmovy vzdělanosti, jeho smysl pro jazyk domácí a postavení autorovo, jež mu dávalo přístup k písemným památkám i ke všem skoro jednáním veřejným. On *mohl* býti informován správně, rozuměl řeči i věcem, dovedl se správně vyjádřiti — a je tedy neocenitelným pramenem také pro poznání jazyka českého kolem r. 1100.

Kosmas uvádí (vyložil jsem to již dříve jinde) jména česká v té formě, jakou by měla ve větě; píše tedy 1. pád *Kojata*, ale (»osada dána byla«) *Kojětě* 3. p. (= nč. Kojatovi); píše 1. pád *‚L'utomirici'* (= nyní Litoměřice), ale 4. pád: »(páni) dostanou *L'utomiričě*«. Uvádí jména česká spolu s překladem: *Strachkvas* = strašný kvas, *Václav* = větší sláva, *Vojtěch* = vojska potěšení. Vykládá, že jm. *‚Děvín'* je odvozeno ‚od jména děvího'. Má

smysl pro význam jednotlivých přípon: přípona *-ané* podle něho označuje obyvatele — a tak podle něho »*Gedčané*« (míní tím obyvatele nynější vesnice ‚H e d č a n y') »jmenují se podnes jménem odvozeným od hradu« (totiž *Gdeč*, o jehož dobytí vyprávěl); ví, že přípona *-ín* označuje zakladatele: žid Podiva založil hrad »*Podivín*, nazvaný podle zakladatele *Podivy*«; zná podobnou příponu *-ov* a rozumí ještě staré bývalé podobné příponě *-jo: Vlastislav* lucký »nazval hrad svým jménem *Vlastislav*« (tehdy ještě s měkkým *v*, jehož měkkost vznikla právě tou příponou *-jo*) atd.

Z jeho kroniky můžeme tedy čerpati veliké množství zpráv o OJ jeho doby: jak byla tvořena, jak byla zastoupena jména domácí vzhledem k cizím, kdy a jak užíváno příjmení, jmen po otci, zdrobnělých, ženských, laskajících atd. O jménech, jejichž nositele již neznal, nemohou býti jeho zprávy sice tak jisté jako o OJ souvěkovců, nicméně však mohou býti dosti spolehlivé, chtěl-li a dovedl-li Kosmas podávati vskutku jenom to, co buď slyšel anebo zvěděl z jiných pramenů.

Spolehlivost zpráv Kosmových je tedy při OJ zrovna tak první otázkou, jako při každé jiné jeho zprávě. Až do nedávna byla spolehlivost Kosmova celkem uznávána, zejména od našich historiků; Palacký z prvních, Novotný z posledních psali celé apologie — a také často po stránce filologické. Tyto věci se v posledních letech změnily od kořene.

Kritiku historických zpráv Kosmových provedl počátkem XX. století náš historik Pekař konfrontací jeho zpráv s legendou Kristiánovou; k jeho kritice se přidal a dále ji provedl filolog polský Brückner srovnáním se starými kronikami polskými a ruskými. Ukázala se tu nespolehlivost nejen Kosmy samého, ale i jeho dosavadních vydání, zejména po stránce jazykozpytné.

Hlavní krok však byl učiněn r. 1923 novým vydáním Kosmovy kroniky, jež pro berlínská Monum. Germaniae pořídil moravský archivář *Bretholz*. Byly tam nově srovnány veškeré rukopisy, Kosmovy citáty i zprávy přejaté s originály; Bretholz náleží k obráncům Kosmovým, jeho výtěžky jsou tím cennější. Na základě Bretholzovy práce loni prof. *A. Kolář* sestavil (a doplnil) své ocenění Kosmovy literární i historické erudice (»Kosmovy vztahy k antice«, ve Sborníku fil. fakulty bratislavské) — rovněž se stanoviska obranného — a po těchto dvou pracích jeví se spolehlivost Kosmova zcela jinak nám nežli na př. Palackému nebo ještě Novotnému.

Bretholz ukázal jasně, že naše rukopisy kroniky Kosmovy i jeho vlastní výroky ukazují, že dnes nemůžeme vůbec zjistiti původní a authentické znění kroniky, že zejména první kniha

kroniky (jež obsahuje události až do r. 1039 a tedy nejstarší OJ i MJ) byla zpracována celkem čtyřikrát Kosmou samým a po každé opravována; jednou a po prvé pro Gervasia probošta, po druhé pro opata Klementa, po třetí pro biskupa Šebíře — a čtvrtý konečně text si podržel Kosmas sám pro další opravy a doplňky. Mnohá OJ a MJ mají v rukopisech mnohé varianty (na př. Pobraslav — Dobroslav); z dnešních našich rukopisů nemůžeme již vystihnouti, co je starší chyba a co pozdější vlastní Kosmova oprava. Musíme se říditi jenom důvody jazykozpytnými.

Že nesmíme Kosmovi nikde slepě věřiti ve zprávách historických, uznávají dnes svorně Novotný i Bretholz; nejjasnější toho příklad je trojí jeho vytčení prvního historického data. O Bořivojovi praví totiž (I, 10; totéž I, 14 k r. 894): »byl pokřtěn od ctihodného arcibiskupa Metoděje na Moravě za času císaře Arnulfa a moravského krále Svatopluka«; r. 894 byl Metoděj dávno mrtev, Bořivoj nepochybně již dávno křesťanem, Arnulf nebyl v té době císařem atd. A toto datum pokládá Kosmas za zcela jisté! Jím začíná . . .

Pro OJ je však ještě zajímavější spolehlivost těch jmen klasických, jež můžeme odjinud kontrolovati. Uvádím je podle sebrání Kolářova.

V kn. I, kap. 4 uvádí Kosmas OJ několik; jméno známé kouzelnice Kirky uvádí jako *Eee Circes* (pokládá 2. pád Ovidiův za první) a jméno krále *Eiacus* (místo Aison); v kn. II, kap. 27 uvádí ‚*Promethea*', ač míní ‚*Protea*'; v III. kn., 31 kap. ‚*Pelona*' místo ‚*Pelopa*'; nebo tamtéž MJ ‚*Argos*' m. Mykeny, v I, 40 ‚*Amicle*' m. Sparta atd. Jsou to chyby, jež někde postřehli pozdní opisovači (nikoli však písaři rukopisů základních) a po straně opravili. Pletl-li si Kosmas ‚Eiaka' s ‚Aisonem', ‚Protea' s ‚Prometheem', ‚Argos' s ‚Mykenami', ač se zde všude jistě hleděl svou učeností zablýsknouti, můžeme směle předpokládati, že budou v českých OJ a MJ chyby zrovna takové, a jistě hojnější, ježto mu konečně na nich tak nezáleželo.

Úvod je trochu dlouhý; můžeme býti tím kratší při výkladech dalších.

I. KROK A JEHO DCERY.

Z nejstarších dějin českých jako nejstarší OJ uvádí Kosmas a *jen on* — čtyři známá, jež Palacký*) přesně podle Kosmy uvádí takto:**)

---

*) R. 1848, v Děj. I, 1, 106; v něm. vydání 1836 (I, 1, 86) píše: »Krok, Kaša, Teta, Libuša, altböhmisch Kasi, Teta, Lubuša . . .«

**) Dvě vypravování starší před Kosmou těch jmen neznají.

Krok, Kasi, Teta, Libuše

— ve skutečnosti však je Kosmas nazývá takto:

Krokko, Kazi, Tetka, L'uboša.

Již na tomto malém příkladě vidíme, jak i nejlepší historik píše pod vlivem dnešní tradice ne to, co říkají prameny, nýbrž to, co on do nich vkládá.

Vyprávění Kosmovo k těmto jménům se vížící je dnes obecně známo; je toho maličko a málo jmen. Ve XIV. století věděl Pulkava více. Pulkava věděl, že Krok měl bratra *Kraka* a ten založil *Krakov;* Kazi se vlastně jmenovala *Běla* a ta založila hrad *Bělinu.* V XVI. stol. věděl Hájek již daleko více nežli Pulkava, tolik stran, co Kosmas řádek. Ale Hájek byl ještě ubožák svou fantasií proti historikům doby veleslavínské. Ti znali již *Kroka* I. a *Kroka II.*, s ženami a potomstvem. Pro nás je tu zajímavá genealogie Kroka I.: ten měl (to vzali z Hájka) manželku *Bořenu,* s ní dceru *Milenku;* Milenka si vzala za manžela *Markomira,* vůdce Franků; její syn byl *Faramund,* první král francouzský — aliance česko-francouzská již v dobách mytických...

Dnes ovšem odborný historik s opovržením odkopne historiky doby Veleslavínovy, Hájkovy, ano i Pulkavu; ale s úctou se pokloní před »tradicí XII. století«, zastoupenou u Kosmy.

Poohlédněme se však (ukazoval na to několikrát v poslední době Brückner), jak vypadá taková »tradice XII. století« u bratří Poláků. Jak líčí jejich kronikář Vincencius (a po něm Mierzwa, Boguphal, Długosz...) nejstarší dějiny polské?

Podle jejich výkladů byl otec Poláků *Wandalus,* první král *Gracchus;* jeho syn *Gracchus II.*, dcera *Wanda,* podle ní nazvána řeka *Wandalus* (= nyní Visla); »od jména Grakchova nazvána *Graccovia* (= Krakov), aby žil Grakchus u věčné památce...« — »nazvali (Krakov) ,Gracovia' od krákání havranů«. Z vůdců Alexandrových Makedon *Sosthenes* zmocnil se pod jménem *Lestka* Polska; jeho syn (Lestek) porazil Julia *Caesara* ve třech bitvách, Krassa zničil; Caesar mu dal sestru *Julii* za manželku, měl s ní syna *Pompilia,* jinak *Popel...*

Myslím, že tato »tradice XII. stol.« nic nezadá románům Hájkovým — a zvlášť je tu zajímavý onen Grakchus, jenž zakládá Krakov pro svou věčnou památku —, ale o témž Krakovu o řádek níže kronikář ví, že byl pojmenován od krákání havranů... Není-liž toto vyprávění samo důkazem, že nebylo ani Grakcha ani havranů a že si ctihodný kronikář zaetymologisoval tak docela nazdařbůh? A to ještě ve dvou variantách!

Vezměme vrstevníka Kosmova, t. zv. Nestora, autora nejstarších letopisů ruských. Tři bratři tu vystupují: *Ščék, Choriv* a

Kyj, jejich sestra *Lybeď* (= Labuť). Po *Ščekovi* a *Chorivovi* slují prý vrchy u Kyjeva *Ščekovica* a *Choryvica*, a na čest třetímu zakládají oba město *Kyjev*. — — Je to vyprávění starší než polské, bližší našemu českému; ale i zde je patrně jisto, že se *Kyjev* nejmenuje po K y j o v i, bratrovi *Ščeka* a *Choriva*...

A tak bychom mohli jíti k vyprávěním litevským, maďarským atd., k sedmi králům římským, k bájím řeckým — a u všech bychom nalezli jednu společnou věc. Ti kronikáři, kteří v době konsolidace státní hledí vypátrati dávno zapomenuté a nikomu neznámé dějiny počátků svého národa, vymýšlejí si sice jména osob, ale nečinívají tak vždycky nazdařbůh. Ti z nich v středověku, kteří mají vzdělání klasické, hledí sice připnouti některá OJ k osobám klasickým — což jim ovšem nevadí, aby materiál školní nerozšiřovali výmysly svými vlastními —, všichni však s oblibou užívají domněle bezpečných pomůcek ve jménech osadních. Vidí jako my dnes, že největší část MJ nese jména svých zakladatelů, vlastníků nebo obyvatelů; vidí, že králové a páni jejich dob zakládají nové osady a dávají jim svá jména; soudí tedy, že zrovna tak mohou obráceně vyvoditi ze starých, již nesrozumitelných MJ jména dávných jejich zakladatelů.

Jejich postup se osvědčil. Až do nedávna učenci — řekněme to populárně — »šli jim na lep«. Jména osad nepochybně stará byla jim jistým dokladem, že vskutku žily ty osoby a těch jmen, jak si je tito staří kronikáři vymýšleli.

A přece je velmi často nemožné zjistiti, jde-li o MJ odvozené od OJ či o pouhé pomístné, topikum. Z dnešního jm. ‚Habrová', ‚Palmovka' nemůžeme zjisiti, byla-li to osada, kde rostly habry nebo byl palmový skleník, či jmenoval-li se zakladatel Habr, Palma. Z dnešního jm. Hořice nemůžeme poznati, jsou-li osadníci potomci Horovi (stč. Hořici), či byla-li osada založena na ‚horkách' (stč. hořicě = hůrka; srv. jihoslov. Gorica). Mohl se tedy takový starý kronikář, nemaje jiných zpráv, snadno mýliti a dokonce vymýšleti osoby, jichž nejen nikdy nebylo, ale jejichž jména jsou vůbec jazykově nemožná.

U nás teprve pozdě Kosmova OJ rozbírána také jazykově. První obšírněji tak vyslovil pochybnosti o sedmi jménech pohanských knížat 1881 prof. Lacina. Ale vlastní útok na celé vyprávění Kosmovo, prý z vypravování starců čerpané, podnikl teprve 1896 německý učenec Jul. Lippert; po něm pak již pochybnosti rostly a rostly. Ačkoli ti, kdo se zabývali veškerou kronikou Kosmovou, jako nověji Novotný, Bretholz, Kolář, spíše hájili — pokud mohli — její spolehlivost a hodnověrnost, přec každá taková obranná práce ustupovala pochybnostem vždy více a více.

Brückner ukázal, jak taková fantastická zpracování byla u starších historiků v módě — a on dokonce prohlásil ctihodného našeho kronikáře za většího lháře nežli byli Dalimil a Hájek dohromady; Vacek rozebral právě nejstarší pověsti a ukázal v nich nepochybné působení biblické literatury a legendistické vůbec; Pekař ukázal, jak libovolně zacházel Kosmas se svými prameny; a Tille konečně zjistil, jak Kosmas čerpal mnohdy doslovně ze školní četby a tradice v Lutychu, kde studoval v mládí.

Dvojí tedy pramen může míti Kosmas pro své pěkné povídky o Krokovi; jsou to místní jména a školní vzdělání. Jméno samo nám odpoví.

Kosmas takto vypráví: »*poznává se, že podle jeho* [Krokova] *jména* jest založen hrad, již stromovím zarostlý, v lese, jenž leží u Zbečna«. Je tím ovšem míněn hrad *Krakov, z* něhož zůstávala za doby Kosmovy jen zřícenina, jehož jméno však přejala nedaleko ležící ves; u ní pak později vystavěn nový hrad a zcela správně nazván *Krakovec* (o tom vyložil Sedláček v Ottově Slovníku, svém Histor. slovníku atd.). Vzpomeneme-li si, jak nemotorně vymýšlí polský kronikář k polskému *Krakovu* hrdinu *Grakcha-Kraka,* není potřebí zrovna dlouhé úvahy, abychom viděli, že z tohoto českého *Krakova* zrovna tak vytvořil Kosmas svého K r o k a — a také je to dnes přijato téměř obecně.

Je tu ovšem jistá neshoda: čekali bychom, jako u Poláka, *Krak,* nikoli ‚Krok' — uvidíme brzy, proč je to zrovna *Kroko,* nikoli K r a k. Ale samo o sobě by to nevadilo; Kosmas si z *Turska* vyvodil *Tyra* pro latinskou etymologii, spojil *Tetín* s *Tetkou* (ačkoli by se měl pak vlastně jmenovati *Tetčin)* atd.; takové maličkosti mu nepřekážely. Ostatně, kdo dobře čte Kosmovo »p o z n á v á s e« (v orig. ‚dinoscitur'), vidí zřetelně, že to »poznává« (= vymýšlí) právě Kosmas sám.

Profesor V. Novotný (1912, České dějiny I, 1, 241—242) podnikl však obšírnou obranu filologickou. A to takto: »Kosmas *hradu nejmenuje,* ač jindy při podobných příležitostech tak činí, hrad již tenkrát byl zapadlý; tu jistě *jest přirozenější* výklad, že jméno Krokovo s tímto hradem spojovala *již tradice, jak ji Kosmas zaslechl«* — — Kosmas tedy podle Novotného z tradice *slyšel* pověst o Krokovi a že založil Krakov! Ale Kosmas nepíše: »auditur« (= slyší se), »narratur« (= vypráví se) — nýbrž »dinoscitur« (= poznává se, rozuměj: od nás, učených kněží). A když Brückner ukázal, že Kosmas úmyslně přetvořil jméno Krak v Krok (což je přece jazykově zcela nepochybné), odpovídá Novotný: »jistě *existence* jména *Krok* vedle *Krak* jest možná, jednak vedle ‚množství Krakovů', s nimiž operuje Brückner, jest

tak(é) mnoho *Krokovů*, jichž přece Kosmas nemohl falšovati«. Profesor Novotný se mýlí; ‚Krokovy' jsou na jiném území jazykovém; v Čechách a na Moravě jsou jen ‚Krakovy', ‚Krakovce', ‚Krakovčice', ‚Krakovany'; dvůr ‚Krokovice' na Brněnsku může míti etymologii jinou. A k těm ‚Krakovům', ‚Krakovčicům' atd. zní ovšem základní OJ jenom ‚Krak', nikoli ‚Krok' — i to je nepochybné. Od ‚*Krok*' bylo by přisvojovací jm. ‚*Krokov*', jak dosvědčuje Hájek k r. 675, který Kosmova slova volně zpracovává svým způsobem, že Čechové vystavěli hrad Krokovi a »*Krokuov* hrad jemu jméno dali, jinák *Krokovec*« — Hájek tak skutečná jména ‚Krakov, -ec' podle svého důmyslu »v nejdávnější čtení navrátil«.

Musíme říci, že obrana Novotného nestačí. ‚*Krok*' — byl-li, což třeba dokázati — nemohl býti zakladatelem *Krakova* (a mladšího *Krakovce)*. Ale viděli jsme, že nejenom Kosmas sám se přiznává, že jméno to »poznává« ze jména ‚Krakov', nýbrž jsme také shledali, že dvojí starší líčení mytické doby české vůbec *Kroka* neznají, že Kosmas je *první*, jenž ho do našich dějin uvádí, s podezřelým slůvkem ‚dinoscitur' a v *nemožné* souvislosti se jménem Krakov.

A přece Kosmas, jak jsme viděli, tak byl znalý zákonů jazyka českého, že by byl nepochybně utvořil zrovna tak ‚Krak' ke ‚Krakov' jako ‚L'uboša' k ‚L'ubošín'. Měl patrně nějaký důvod, *proč* místo ‚Krak' položil ‚*Krok*'.

Jméno ‚Krok' samo o sobě je sice doloženo, třebas naše slovníky ho neznají — mezi měšťany jičínskými kolem r. 1400 (Menčík, Děj. Jič., str. 75) připomíná se ‚Kroko' —, ale to je patrně osoba podle našeho ‚Kroka' pojmenovaná. Jistě ho nebylo před Kosmou a také ve veškeré slovanštině není žádných dokladů. Musíme je tedy hledati jinde.

Cestu nám ukazuje paralelní polský kronikář XII. st., Vincencius. I ten dobře věděl, že ke ‚Krakov' je OJ ‚Krak', ale uchýlil se z lásky k své římské církvi — a jemu zakládá Krakov ‚*Grakchus*'. Je to nehorázná etymologie — ale na takové maličkosti mu nesešlo. Neznal-li Kosmas nějakého muže jména podobného?

Znal dobře, ze své školy v Lutychu. Byl to slavný vůdce Alamanů, jejž čtyři kroniky franské a šest legend církevních (do r. 1100, pak ovšem ještě více) stavělo na pranýř. Nazývá se ‚*Crocus*', ‚*Croc*', ‚*Eroc*' a podobně — ale nejstarší a nejznámější pramen, »Epitome de vita et moribus imperatorum Romanorum« z doby kolem r. 400, v rukopisích doby Kosmovy jmenuje jej ‚*Croco*' = Kosmovu ‚*Crocco*'. Historikové králů franských, Řehoř tourský, Fredegar a j., vrstevník a snad dokonce spolužák Kos-

mův Sigebert de Gembloux, o něco málo pozdější Hugo de Flavigny, Aimoin atd. kladou tohoto *,Croco'*, *,Crocus'* do doby 406 až 411. Historické zprávy o něm se kolísají: některé ho jmenují králem Alamanů, jiné králem Vandalů; některé ho kladou do 3. století, jiné do 5. stol. po Kr. a francouzští historikové kolem r. 1900 pokládali jej již za osobu legendární nebo smyšlenou. Ale r. 1910 zevrubně probral Alfr. *Coville* (v článku »Crocus, roi des Alamans«) všechny zprávy o něm znovu (v Mélanges littér. de la faculté des lettres de Clermont-Ferrand, str. 15—35); zjistil, že to byl vůdce Alamanů, že později jeho jméno přeneseno na vůdce Vandalů. A historik Steyert v Dějinách Lyonu ví o něm dokonce, že byl Slovan (»leur chef était un Slave ,koroik' = le corbeau, Croscus pour les Latins«), zvaný prý ,korvík = havran'. Nám zde ovšem po těchto dějinách staré Francie, kde tento Aleman zle hospodařil a podle legend potom strašnou smrtí potrestán, nic není; ale vidíme, že Kosmovi byl tento ,C r o c o' dobře znám z historie i z legend (ovšem v Lutychu) a že touž dobou, kdy Kosmas v Praze o svém ,Krok'ovi, psal namurský Sigebert de Gembloux, výborně znalý Lutychu*) a Kosmova učitele Franka, snad tedy dokonce Kosmův spolužák, o svém ,Crocovi'.

A tak jako Polák místo ,Kraka' vytvořil, aby se pochlubil vznešeným příbuzenstvím, ke ,Krakovu' zakladatele ,G r a k c h a', zrovna tak chybně vytvořil Kosmas, podle hrozného náčelníka Alamanů, svého ,C r o c o'. A zdá se (je to jenom domněnka), že Kosmas sám svůj vzor prozrazuje: o smrti Krokově praví »post necem« = »po usmrcení«, což se dobře hodí na ,Croco' alemanského, jenž skončil na popravišti.

Nejsem však první, kdo takto ,Kroka' z českého slovníka a z českých dějin vylučuje; učinil to již v XVIII. století Gelasius D o b n e r, jenž (v Ann. Hayec. II, 60 nn.) výslovně — s odvoláním na Řehoře tourského — tohoto alemanského Kroka vymítá vůbec z dějin slovanských. Dodává: »Vidí se, jak byla již za časů Kosmových zkažena tradice, která Libuši učinila dcerou tohoto Kroka«. A Dobner konečně se mohl odvolati na Veleslavína; viděli jsme shora, jak tento arcitiskař spojil Kroka s králi franskými; byl to sice román, ale Krok Kosmův žil a zemřel skutečně ve Francii, nikoli na hradě Krakově.

Po Dobnerovi mnozí ještě ukazovali na tohoto alemanského Kroka; posledně u nás ještě nedávno K. Kramář jun. v práci »Krok a jeho dcery, vévodská rodina původu alemanského«, 1921, arci

---

*) Gembloux leží nedaleko Lutychu (Liège); latinsky Gemblacum.

bez dokladů a přijímaje jinak udání Kosmova, usazuje tohoto Kroka v Čechách. Výklad zde položený drží se jenom stránky jazykozpytné; ukazuje, že jména ‚Krok' u nás nikdy nebylo; že etymologie ‚Krakov' = ‚Krokův hrad' je chybný domysl Kosmův — a že správné ‚Krak' (je doložena též k fem. ‚Kraka' osada ‚Kračín') pozměnil otec českého dějepisu v ‚Kroka' podle známého mu z Lutychu vůdce alemanského.

DROBNOSTI.

HUSOVO ODSOUZENÍ.

V článku »Jejich osvobození — jich osvobození« v předpředešlém sešitě Naší řeči bylo ukázáno na to, že mezi genitivem dějového podmětu, na př. *vznik světa* (= svět vznikl), a genitivem dějového předmětu, na př. *stvoření světa* (= stvořiti svět), jevívá se v češtině v praxi ten rozdíl, že v takových případech, kde podstatné jméno fungující v platnosti genitivu podmětného je schopno vytvořiti přídavné jméno přivlastňovací *(bratrův, -ova, -ovo)* nebo příd. jméno významu podobného (na př. *lidský),* užívá se místo genitivu dějového podmětu raději takovéhoto jména přídavného (na př. *bratrova ztráta, lidské mámení),* a genitivní tvar zůstává vyhrazen platnosti genitivu dějového předmětu *(ztráta bratra* = ztratiti bratra, *mámení lidí* = mámiti lidi). Ale je velmi mnoho případů, kde tento formální rozdíl není možný a kde pro oba tyto významy je nutno užíti genitivního tvaru, protože vhodného příd. jména nemáme; to bývá zejména, má-li býti dějovým podmětem nebo předmětem jméno věci (na př. *pochvala veřejnosti),* jméno osobní v čísle množném (na př. *ztráta rodičů)* nebo ve výraze rozvitém (na př. *ztráta mého bratra)* anebo takové osobní jméno, od něhož se příd. jméno utvořiti nedá (na př. *ztráta dítěte, ztráta Jiřího* a p.). Nemožnost rozlišiti formálně význam dějového podmětu od významu dějového předmětu může míti i opačný důvod, t. j. nedostatek genitivního tvaru, kterého by proti tvaru adjektivnímu bylo lze užíti; na př. nemůžeme říci jinak než *její ztráta,* ať jde o dějový podmět (ona ztratila) či o dějový předmět (ztratili ji), protože genitivu *jí* při jméně podstatném neužíváme. To platí více méně i o jiných zájmenech přivlastňovacích. A konečně praxe jazyková z psychologických důvodů, které byly minule vyloženy, sama nešetří formálního roz-

dílu mezi významem genitivu podmětového a předmětového ani tam, kde formální prostředky k tomu jsou pohotově; říkáme na př. *Husovo odsouzení*, ač bychom mohli dobře říkat odsouzení Husa (= odsoudili Husa), reservujíce si příd. jméno přivlastňovací, jako to jinde činíme, pro význam dějového podmětu, na př. *Husovo kázání* (= Hus káže). Zdá se, jako by jazyk ani nestál o možnost rozlišovati formálně tento dvojí význam, i kde může, a jako by dával přednost pohodlnějšímu způsobu, vyjadřovati všecky způsoby příslušnosti dvou představ věcných k sobě týmž způsobem, t. j. přídavným jménem, kde je má, a genitivem, kde adjektiva není.

To, co se u nás jeví v některých případech na pohled jako nehospodárnost ve formálních prostředcích, mohlo by se zdát v jiných jazycích, kde není takového výběru prostředků jako u nás, a kde k vyjadřování dějového podmětu i předmětu při jménech dějových je k disposici vždy jen genitiv, skutečným nedostatkem. Latinské *amor dei* může znamenati i lásku, kterou Bůh cítí (jako podmět), i lásku, kterou někdo jiný cítí k Bohu (jako předmětu své lásky). Tak je tomu i v jiných jazycích. Dánský linguista Jespersen připomíná anglickou anekdotu o jakémsi agentovi, který nebyl právě proslulý poctivostí, že byl oloupen jedné noci cestou z Wicklow do Dublina. Jeho otec, setkav se příštího dne se svým přítelem, ptá se ho: »Slyšel jste o oloupení mého syna (of my son's robbery?)«. »Neslyšel,« povídá přítel, »prosím vás, koho pak oloupil?« Přes to však k takovýmto dvojsmyslům dochází jen velmi zřídka i v takových jazycích, které oba významy rozlišovati nemohou, a tato okolnost umožňuje pak i jazykům, které tuto schopnost mají, nepociťovati újmu, jestliže obětují tuto schopnost pohodlnějšímu formálnímu zjednodušení. Některé příčiny, proč nevzniká dvojsmysl, i když se obě syntaktické kategorie, dějový podmět a dějový předmět, vyjadřují stejně (na př. *ztráta rodičů; Husovo odsouzení — Husovo kázání*), vyložili jsme v připomenutém již článku v předešlém sešitě NŘ. Pro angličinu, která pro obě kategorie má zpravidla jen jednu formu, t. j. genitiv, obíral se touto otázkou výše jmenovaný dánský linguista a stanovil pro nedvojsmyslné chápání těchto dvou genitivů (podmětového a předmětového) při podstatných jménech značících děj (*ztracení, ztráta*) několik pravidel, která platí v takových případech většinou obecně a tedy i pro nás. Proto je zde s několika vlastními doplňky a příklady reprodukujeme.

1. Vyjadřuje-li podst. jméno dějové děj slovesa podmětného (t. j. slovesa, které se nedoplňuje předmětem), může genitiv při

něm stojící znamenati ovšem vždy jen dějový p o d m ě t; na př. *narození dítěte, chůze mého bratra, let ptáků, pád Jerusalema* atd. Pro podstatná jména dějová vyjadřující děj přechodný, na př. *chvála* (chváliti *koho*), platí dále tato pravidla:

2. Při jménech podstatných utvořených z takových sloves přechodných, která vzhledem k svému významu nemohou míti u sebe za předmět jméno osoby, nýbrž jen věci, vyjadřuje genitiv [jména osobního] vždycky dějový p o d m ě t [a genitiv jména věcného vždycky dějový p ř e d m ě t]. Na př. *projev pana presidenta* (projeviti *něco), návrh architekta K., vynález G. Marconiho, tvrzení mého bratra, výroba domácích tkalců* atd.; ale *projev důvěry, návrh zákona, vynález telegrafie bez drátu, tvrzení nepravdy, výroba plátna* atd.

3. Kde se podstatným jménem slovesným vyjadřuje takový děj, jehož podmětem je zpravidla osoba a jehož předmětem může býti také osoba, bere se genitiv zpravidla za výraz dějového p o d m ě t u; na př. *chvála rodičů* (= rodiče chválí), *trest představeného, volání dítěte, jeho omluva* atd. Při tom připomíná J. zajímavou odchylku v tom případě, je-li podstatné jméno dějové s genitivem ve větě nikoli podmětem, nýbrž je-li závislé na předložkách [*k* nebo *na* vyjadřujících účel]; v tom případě bývá genitiv i u takovýchto podstatných jmen dějových výrazem p ř e d m ě t u, nikoli podmětu dějového. Na př. *chvála starších lidí* blaží — *k chvále starších lidí* třeba říci, . . .; *podpora příbuzných* byla vydatná — přispívati *na podporu příbuzných; jeho výstraha* mě zachránila — řekl jsem to *na jeho výstrahu* atd. K tomuto pozorování pokládáme za vhodné poznamenati, že u dějových podst. jmen, která mívají i podmět i předmět osobní, jako *chvála rodičů* (rodiče chválí, chváliti rodiče), padá velmi na váhu obvyklý anebo daný poměr obou představ; ve výraze *výchova dítěte* budeme vždycky viděti spíše gen. předmětový než podmětový, jako zase ve výraze *odsouzení celé veřejnosti* spíše gen. podmětový, kdežto ve výraze *odsouzení výtržníků* gen. předmětový; při výraze *ztráta rodičů* spíše nám zatane na mysli výraz »ztratiti rodiče« (předmět), kdežto při výraze *výchova rodičů* spíše myslíme na rodiče jako vychovatele (podmět) než na předmět výchovy atd. V takových pak případech jako »*chvála starších lidí* blaží — *k chvále starších lidí* třeba říci« a p. bude velmi často rozhodovati, je-li ve větě dějový podmět (nebo předmět) vyjádřen nějakým jiným způsobem než genitivem; na př. ve větě »vystudoval *podporou příbuzných*« není možno bráti genitiv *příbuzných* za gen. předmětový (tím, že podporoval příbuzné), protože předmětem děje podporování je tu zjevně *on* (příbuzní ho podporovali), a naopak

ve větě »vydal mnoho peněz *na podporu příbuzných*« nelze bráti gen. *příbuzných* za dějový podmět, protože tím je tu zjevně *on* (on podporoval příbuzné); a pod. *jeho* výstraha *mne* zachránila (= on vystřehl mne) — *já* jsem to řekl na *jeho* výstrahu (= já jsem vystřehl jej); *jeho* chvála *mě* těší (= on chválí mne) — (s podmětem obecným) *budiž* řečeno k *jeho* chvále (já nebo *kdokoli* chválí *jej)* — (s předmětem obecným) chvála starších lidí blaží (= když *starší lidé* chválí *mne* nebo *kohokoliv)* atd. Samozřejmě za výraz dějového předmětu musíme pokládati každý genitiv v takových případech, kde je dějový podmět přímo vyjádřen příslovečně, přívlastkově a p., na př. *napomínání židů skrze proroky, klamání veřejnosti novinami; Husovo odsouzení církve,* ale naopak: *církevní odsouzení Husa* atd.

4. Genitiv při podst. jméně významu dějového pokládáme za výraz p ř e d m ě t u v takových případech, kdy více záleží na předmětu děje než na jeho původci. Tak ve výrazech jako *odsouzení M. Jana Husi, umučení Ježíše Krista, zatčení dvou poslanců, volba předsednictva, výslech obžalovaného* atd., kde je mnohem méně zájmu o to, *kdo* Husa odsoudil, *kdo* ty dva poslance zatkl atd., a kde hlavní věc je, že to byl Hus, dva poslanci atd. Jsou to tytéž případy, kdy pro nezávažnost (neznámost, obecnost atd.) podmětu dáváme, vyjadřujíce se větně, přednost konstrukci pasivní před aktivní: Hus byl odsouzen, Kristus byl umučen, dva poslanci byli zatčeni atd. Menší důležitost podmětu v takových případech jeví se i tím, že je-li už z jakýchkoli příčin třeba vyjádřiti původce děje, děje se to vždycky tvarem přísl. určení: odsouzení M. Jana Husi *koncilem kostnickým (na koncilu kostnickém)* atd.

5. Bývá-li podmětem slovesa častěji věc než osoba a předmětem osoba, pokládáme genitiv za výraz dějového p ř e d m ě t u; na př. *překvapení rodičů (něco* překvapilo rodiče), *poděšení přítomných* atd. A naopak zase (dodáváme k tomu my), jde-li o slovesné děje toho druhu, že jejich původem (podmětem) nemůže býti věc, je možno genitiv substantiva významu věcného pokládati toliko za genitiv p ř e d m ě t o v ý; na př. *kopání brambor, dobytí pevnosti, přechod řeky, objevení Ameriky* a p.

Z toho ze všeho je vidět, že i když se pro obě představy, t. j. pro představu dějového podmětu (rodiče chválí) i pro představu dějového předmětu (chváliti rodiče) spokojujeme (anebo musíme spokojovati) jedním a týmž výrazem, na př. genitivem *(chvála rodičů),* je ve valné většině případů již v takových výrazech samých dosti kriterií, abychom dovedli rozlišiti, v kterém případě máme viděti v takovém genitivě výraz dějového podmětu a v kte-

rém dějový předmět. Že k tomu pak ještě dále nemálo napomáhá širší souvislost, známé okolnosti, situace atd., bylo ukázáno v předminulém sešitě. Tím si pak také dovedeme vyložiti — a o to nám zde hlavně šlo —, že když se z psychologických důvodů projevuje v jazyce snaha vyjadřovati sounáležitost dvou představ v nejširším smyslu touž formou, t. j. kde to jde, přivlastňovacím přídavným jménem nebo zájmenem *(zahrada bratrova, statečnost bratrova, chůze bratrova, zatčení bratrovo)*, a kde to nejde, genitivem, nedochází skoro nikdy k nejasnostem, i když se touž formou přivlastňovací vyjadřuje někdy genitiv dějového podmětu a jindy genitiv dějového předmětu, a že tu tedy o ochuzování jazyka nemůže býti řeči. Nejlépe to dokazuje arci praxe sama. Anglická anekdota, kterou jsme vypravovali výše jako doklad možné dvojsmyslnosti genitivu při podstatném jméně dějovém, působí v českém překladě dojmem hledanosti a její pointa selhává. Ať užijeme k překladu slov »*o oloupení mého syna*« či »*o oloupení synově*«, vždycky, i když jsme zpraveni o nevalné poctivosti onoho gentlemana, budeme rozuměti tomuto výrazu ve smyslu trpném (že byl oloupen), nikoli činném, který je podmínkou vtipu. Proč?

ZEMČATA, VZHŮRU!

Němečtí oprávci se právem posmívají neumělým lidovým výrazům jako dürrer Obsthändler, dreistöckiger Hausbesitzer anebo žurnalistickým klopýtnutím jako die Schwarze Meer-Flotte, v nichž přívlastek, který náleží právem jen k jednomu členu složeniny, je položen tak, jako by se vztahoval k celému pojmu složeninou vyjádřenému (takže na př. místo zamýšleného »prodavač suchého ovoce, vlastník trojpatrového domu a p.« vznikají výrazy »suchý prodavač ovoce, trojpatrový domácí pán atd.«). U nás se takové stilistické nehody přiházejí zřídka, protože náš jazyk nemá takové schopnosti tvořiti složeniny à la Dörrobsthändler jako němčina, a je proto k takovým slohovým šmodrchanicím třeba zvláštního daru od Boha, aby se povedly. Ale Alahovi a našim slavným úřadům nic není nemožného. Před nějakým časem, tuším asi 9. října, přinesly pražské noviny zprávu tohoto obsahu (citujeme podle Nár. pol.): »Ve včerejší schůzi pražské městské rady bylo usneseno, aby bylo vyhověno žádosti ministerstva pro zásobování lidu za přidělování pokud možno co (!) největšího počtu míst na trzích k *zlevňovací akci zemčat.*« Zmínka o zlevňovací akci zemčat byla i v jiných novinách, do nichž jsme

nahlédli (Nár. pol. to měla i v titulku); byl to tedy výraz autenrady.

Jaký to geniální nápad na odklizení drahoty! Co nezmohlo dosud ani ministerstvo pro zásobování lidu ani jiné úřady, troufá si provésti městská rada pražská tím, že zlevňovací akci svěří zemčatům. Vzhůru tedy, zemčata, zahajte svou zlevňovací akci, neboť zima je za dveřmi. A bude-li vaše dílo korunováno lepším úspěchem než dosavadní zákroky našich radů a veleradů, neopíjejte se tím úspěchem, neskládejte ruce v klín, nýbrž přikročte k další práci. Vidíte, že naši úředníci myslí německy a nedovedou to, co německy myslí, dosud ani česky ani logicky vyjádřiti. Kdyby byl ten pan rada při pražské městské radě nemyslil na nějaké to německé Kartoffelverbilligungsaktion a kdyby nebyl znal tak špatně zákony logiky i svého mateřského jazyka jako oni hloupí Němci se svými dreistöckige Hausbesitzer, stěží by bylo koho napadlo udělati z vás orgány zlevňovací akce. Milá zemčata! Vy jste k nám přišla z Braniborska a počeštila jste se tak dokonale, že ve vás už nikdo ani netuší cizince. Dovedete-li dělati láci, snad byste dovedly také udělati Čechy z pánů, kteří vám svěřili tak důležitou akci. Jistě nás nezklamete, a snad brzy již uslyšíme o dalším úkolu, o počešťovací akci zemčat na pražské radnici.

POSUDKY A ZPRÁVY.

Pplk. PhDr. Ant. Škrášek, *Výbor vazeb a rčení z oboru vojenského.* Všechna práva vyhrazena. Tiskárna ministerstva národní obrany v Praze-Bubenči. Nákladem vlastním (1926?). Str. 89. Za Kč 8.—.

O účelu své knihy vykládá autor v úvodu, že podnětem k sepsání tohoto výboru vazeb a rčení byly mu jednak hojné germanismy, které se udržely ve vojsku již z dob předválečných, vedle četných rusismů, které s sebou přinesli legionáři, jednak okolnost, že podobné sbírky správných vazeb a rčení, jako je Mašínova nebo Zenklova a j., »vojenského oboru si jen málo nebo vůbec nevšímají (!)« anebo jsou zastaralé. To je důvod jistě správný a hodný uznání, neboť jako každý stav má svou vlastní řeč a v ní i svoje specifické chyby, má je zajisté i obor vojenský, a to tím spíše, že byl po stránce jazykové zněmčen tak dokonale jako žádná jiná instituce ve státě.

Ale tento důvod v úvodě vyslovený zůstal více jen dobrým

úmyslem, neboť zvláštní nějaké zření k chybám, o nichž by se vojáci nemohli poučiti z rádců a oprávců již vydaných (i z těch, jež autor jmenuje) a které náleží k chybám specificky vojenským, hledal by čtenář Výboru Škráškova v jeho abecedním oprávci nadarmo. Že si i vojáci pletou *až na* a *kromě, vyjímajíc*, že píší *doznati* m. *dojiti* a p., to je mi *lhostejné* m. *jedno, následkem* m. *pro* etc., je ovšem pravda, ale na těch chybách není nic zvlášť vojenského a vojáci, kteří o to stojí, najdou o tom o všem správné poučení nejen u Mašína a Zenkla, nýbrž i v knížkách Opravilových, o nichž bylo v tomto časopise již také referováno.

Škráškův Výbor vazeb a rčení z oboru vojenského presentuje se vojensky jen v tom smyslu, že příkladový materiál, jímž doprovází své výklady, je převlečen z civilních šatů do vojenských. Tam, kde bychom ve školní příručce našli příklady »Žák jest povinen úctou svému učiteli« nebo: »Pátá třída se sejde s šestou u kostela«, nacházíme zde vzorné věty »Vojín jest povinen úctou svému veliteli« nebo »Pátá rota se sejde s šestou na kraji lesa« a p. Ale ani v tom není autor vždycky důsledný. Věty toho způsobu jako: »Na plecích vynesl Aeneas Anchisa (všichni vojáci je jistě asi znají) z hořící Troje — Nám zde velmi dobře slouží — Ten tě řádně natáhl — Smutná píseň jímala i drsná srdce vojáků — Není příjemné padnouti mezi zloděje« a p. nemají do sebe ani nic vojenského ani zvlášť poučného nebo duchaplného.

Přes to nepochybujeme, že pana podplukovníka Š. vedla snaha přispěti k povznesení správnosti češtiny v praxi vojenské, tedy úmysl dobrý, ale jako pouhý nápad nestačí podle Čelakovského k epigramě, nestačí ani úmysl dobrý na sepsání dobrého brusu. Brus Škráškův se vyznačuje týmiž význačnými vlastnostmi jako jiné brusy pořízené různými diletanty v poslední době; mám na mysli zejména brusy, o nichž NŘ. referovala, Klenotův a Mašínův, které by mohly býti dobré a čtenářům hledajícím poučení o správnosti různých výrazů prospěšné, kdyby v nich nějaký skutečný linguista pro takovéto čtenáře slovo za slovem zatrhal, kde mají svému rádci věřiti a kde je jejich rádce bez zlého úmyslu vodí za nos.

Všechny druhy výtek, které jsem činil 10, 10 n. brusu Mašínovu a které velmi zeslabují jeho cenu, podlamujíce důvěru v jeho poučení i tam, kde má pravdu, možno aplikovati i na knížku Škráškovu, kdyby knížka rozsahem přece jen nepatrná zasluhovala tak zevrubného rozboru. Především Škrášek jako všichni diletanti na tomto poli přestřeluje, vidí chyby, kde jich není, často jen pro nahodilou podobu s výrazem německým nebo proto,

že se táž věc dá vyjádřiti ještě jinak, anebo prostě z té příčiny, že to v nějakém starém brusu našel a z nedostatku vlastní kritiky za chybu uznal. Toho způsobu je na př. Škráškovo rázné odsouzení podstatných jmen slovesných na *-ní (kouření* a p.); ač prý nejsou proti duchu jazyka (?), kladou se chybně místo neurčitého způsobu, slovesa určitého, věty a přechodníku. To znamená ovšem vyvraždění nevinného podst. jména slovesného, protože případu, kde by se jednoho z těch čtyř způsobů nedalo místo něho užíti, vůbec není (i příklady, v nichž autor uvádí podst. jméno slovesné bez námitky, na př. »*zdražení* přišlo náhle«, jsou chybné podle jeho výkladu, protože i tu a všude jinde lze nahraditi podst. jm. slovesné větou, na př. (chléb, cukr a p.) byl náhle zdražen a p. Kletbu, která byla vynesena nad přídavnými jmény s příp. *-ší (provinivší se, došedší)* rozšířil Š. důsledně (neníť nad důslednost) i na přídavná jména utvořená z přechodníku přítomného a radí se vyhýbati i příd. jménům jako (voják statečně) *bojující* m. (voják) který statečně bojuje a p. Pan podplukovník asi nechápe, jak je někdy těžko uhnouti se ve větné konstrukci takovému výrazu jako *muž všeho pozbyvší*, sice by nezbavoval český jazyk tvaru tak potřebného a načisto bezvadného, jako jsou adjektiva tvaru *vedoucí*.

Stejně zbytečně káře i hromadu věcí jiných, i takových, o jejichž správnosti se mohl poučiti. Tak na př. opisuje z Mašína výstrahu před výrazy, že je něco *v nějakém stavu* 69, že se někdo *stal slavným* 71; podle Mašína i Klenota vytýká nesprávnost vazeb *opatřiti vojsko zbrojí* 38 (»vojsko opatřené špatnou výzbrojí« m. »špatně vyzbrojené«; ale což »vojsko opatřené chatrnými rukavicemi«?), *co je dělat* 12 m. co naplat, pole *ležící* pod lesem 24 m. pole pod lesem, držeti koho *zkrátka* 17 m. přísně, na uzdě atd., ač o všech těchto brusičských omylech bylo v NŘ. pojednáno. Zamítá dále výrazy: *nalezl* v bitvě *smrt* 27 m. padl, zahynul (snad podle něm. Tod finden, ač je možno smrt na bojišti vyhledávat); *nedati místa něčemu*, na př. žádosti 25 m. nevyhověti (ač *miesto dáti* je výraz starý); *po čas* tvé dovolené 10 m. za tvé dovolené (ač výraz *po všechen čas, po ten celý čas, v čas pokoje* a p. jsou staré a správné); *pod rukou něco prodati* 63 m. tajně (rčení, jež uvádí už Jungmann jako lidové); odvod *se odbývá od 8 hodin* m. koná (srv. NŘ. 5, 160: nejčeštěji ovšem »odvádí se«); *porovnávati výsledky s počtem ran* 47 m. srovnávati (v. NŘ. 10, 59); *posílati nazpět* 88 m. vraceti (»důstojník vojáka vrátil« není totéž »co poslal ho zpět«; ostatně v. NŘ. 3, 154); *zatížiti rozpočet* 86 m. jíti na vrub (výrazy »zatížiti rozpočet novými položkami, zatížiti dům novou hypotékou« není možno přece

nahrazovati rčením zde nabízeným); ať je den *nebo* noc 5 m. či noc (spojení »ať s ind. — nebo« je téhož původu jako »buď — nebo«, jenže pův. význam připouštěcí je při ať živější; proto také Čel. v Mudr. překládá: ať déšť prší neb sníh věje, nech se boží vůle děje; ať bylo sucho nebo bláto Němc. Bab. 35 a j., t. j. z výrazu »bývá sucho nebo bláto« je tu utvořena věta připouštěcí »ať bylo sucho nebo bláto«); *hlídce padla do očí* skupina lidí 40 m. hlídku na sebe upozornila (patrně podle něm. in die Augen fallen, ač jde zase o výraz lidový, na př. když jí (babičce) padla do oka příze Němc., Bab. 72; dnes mi tak do očí padl Němc., Sp. 1, 210 a j.).

Výraz »*ve smyslu zákona*«, místo něhož se prý má říkati jen »podle zákona« 68, nemá do sebe nic chybného, ba, pokud mohu jako neprávník posuzovati, může to býti i výraz velmi potřebný, chce-li právník rozlišiti znění zákona od jeho smyslu, intencí a p. Proč je správné jen *obelhati* a chybné *přelhati* 33 (z Mašína), je těžko říci (něm. je belügen); tyto dvě složeniny jsou zřejmě téhož rázu jako *obelstíti* a *přelstíti, přelščovati* (= lstí překonati, oklamati), *oklamati* a stč. *překlamovati* a j. Metafora »vyskytli se *v našich řadách* zrádci« a p., kterou Š. podle Mašína prohlašuje za nesprávnou 62, mohla by snad býti pokládána za nečeskou (ač ani tomu nevěřím), užívají-li jí o sobě na př. spisovatelé a jiní jednotlivci, kteří v řadách nevystupují, ale proč by to měla býti chyba v řeči vojenské, kde má slovo řada svůj význam původní a odkud patrně metaforické přenesení slova řada vyšlo? Za chybné pokládá Š. sloveso *jeviti se*, když se dá nahraditi slovesem *býti*, na př.: zde se jeví zřejmá nedbalost 21. Ale sloveso jeviti se není ani v takových případech chybné; záleží tu na tom, co chce kdo říci. *Jeviti se* (sloveso původu novějšího) znamená vycházeti najevo, stávati se zjevným, ukazovati se; proč by tedy bylo nesprávné říci »zde (na tomto místě) se jeví (= ukazuje, projevuje a p.) zřejmá nedbalost«? (Jako správný příklad uvádí Š. větu: »Gustav Adolf jevil se velikým vojevůdcem«, ale pochybuji velmi, že by se který Čech tak vyjádřil.) Podobně zamítá Š. na jiném místě (34) slovesa *objevovati, objeviti* (se), kde lze říci jeviti se, ukázati se. Ale jak by u slovesa jeviti se (výsledek se jeví v číslech . . .) utvořil futurum bez slovesa objeviti se, nevím. A vadí-li mu, že vedle nedok. slovesa jeviti se je nedokonavé objevovati se, zapomíná, že takových dvojic (působiti — způsobovati, cítiti — pociťovati) je v jazyce více. Sloveso *vyšinouti* (se) dovoluje Š. 82, jen když se mluví o vlaku, ale za chybné je prohlašuje, když znamená pohyb vzhůru (vyšinouti se někam . . .); patrně proto, že uvádí sloveso *vyši-*

nouti se ve spojení s něm. Schiene, ač jde o české sloveso *šinouti se* (= hýbati se), kterého se užívá buď prostého (kam se noha šine) nebo v složeninách *pošinouti se, vyšinouti se, přešinouti se* a p. Neprávem zamítá Š. jako chybné rozličné výrazy přenesené z terminologie odborné, na př. z matematiky; tak slovo *daný* v tom smyslu, jako se mluví v matematice o dané veličině: přihlížejíc *k daným poměrům* 12, prý spr. ke skutečnosti (věta »*daná věc* svědčí o nedostatku kázně« je brusičská fikce, neboť tak se vůbec nemluví); *počítá s něčím*, kde jde skutečně o kalkulaci, výpočet, třeba ne právě v matematice (velitel při útoku nepočítal s pomocí dělostřelectva 12 = nebral ji do počtu, zapomněl ji počítati pro žádoucí účin); *krýti se s něčím*, kde jde o vyjádření naprosté shody, jako když se mluví o kryjících se ramenech dvou úhlů a pod. (na př. značka na řididle se kryje s velenou číslicí 23); *stupeň* v přenes. významu, na př. je-li řeč o vysokém stupni dokonalosti 71 (uvedený vadný příklad »kázeň našeho vojska se vyšinula na vysoký stupeň dokonalosti« nezaráží ovšem užitím výrazu »vysoký stupeň dokonalosti«, nýbrž zase tím, že by se takto nikdo vůbec nevyjádřil) atd. Těžko je chápati, jaký to má smysl vykládati vojákům, že je správné rčení »*co* pak je to *za vojáka*« (leda má-li to býti vtip), když v článku na obranu výrazu *co za* v NŘ. 7, 1 bylo výslovně poznamenáno, že se ho užívá dnes jen mimo jazyk spisovný, anebo zdůrazňovat správnost výrazu *doručovati*, který byl s výslovným konstatováním n e s p r á v n o s t i dopuštěn z nezbytí jen v odborné terminologii poštovní.

Proti případům právě uvedeným, kde šlo většinou o nesprávné zamítání výrazů správných anebo snadno vysvětlitelných, jsou v Š. poučení, v nichž se naopak dostává schválení výrazům chybným. Tak najisto nečeské je sloveso *odstupňovati* (abstufen) ve větě »povinnost presenční je do r. 1926 odstupňována« 37 m. stupňovitě upravena, stupňuje se, postupně jí přibývá (ubývá) a p.; stejně sloveso *vykazovati* (= aufweisen) ve větě »účet vykazuje čistý zisk 2000 Kč« 80 (zvláště když se za nesprávné prohlašuje

---

*) Výrazy, které by se měly přestat vytýkati jako chyby, jsou především slovo n á p a d n ý, -ě (auffallend), jehož užívání v tomto významu lze stopovati ve spisovném jazyce nč. plné století (Čelakovský v ČČM. 1830), které zdomácnělo i v řeči lidové (jsou si nápadně podobni) a které ani jiný význam v nč. míti nemůže, a výraz »d e j p o z o r« (m. měj pozor), který je také zcela zlidovělý a má podle Jungmanna doklady ještě starší (z Komenského). Brániti oběma těmto výrazům pokládám za práci stejně marnou, jako kdybychom chtěli zakazovati při slovese tápati jeho význam nečeský (tappen) a nutiti usus do významu vlastního (topiti se) anebo zaváděti každodenní m. obvyklého dnes denní (täglich) a p.

tamtéž sloveso vykazovati ve větě »tato práce vykazuje mnoho chyb«); rovněž *přemístiti* důstojníka k jinému pluku 54 m. přeložiti. A podobně m. *co zasluhuji* 15 je správnější čeho; m. *žádati co* (ve smyslu ‚vyžadovati', na př. vojenská služba žádá útrapy a odříkání 89) je správnější žádati čeho; výraz *náležeti komu* (býti jeho majetkem) je sice germanismus již hodně rozšířený, ale uvádí-li se už jako vzorný příklad »tato puška náleží vojínu N. N.« 27, bylo dobře poznamenati aspoň, že nejčeštější výraz tohoto významu je »tato puška je má, je vojína N. N. atd.«). Při výkladě o záporovém genitivu 86 poznamenává Š., že je chybný při slovese není; na př.: v celém okolí není pitné vody (prý spr. není pitná voda), ač výraz vytýkaný je správnější než výraz doporučovaný atd.

Protože Škráškovi právě tak jako Mašínovi schází skutečné vzdělání linguistické, vyskytují se v jeho výkladech i odjinud přejatých poučení nepřesná, nejasná, kusá i nesprávná, vzniklá nesprávným chápáním, výkladem atd. Tak vykládá Š. 22, že bývá nesprávně kladeno *jistý* m. *určitý*, na př.: každý útvar dostane jistý úsek, na kterém vybuduje posice, spr. určitý. Ale je to právě obráceně: příd. jm. *jistý* obstojí v této větě bez námitky, ale *určitý* m. *jistý* je chyba za našich časů dosti rozšířená. Číslovka *jeden* může prý býti podle Š. vynechána na př. ve větě »první rota *je z útvarů*, které dostaly pochvalu« 19, ač vynechávání číslovky jeden v takovýchto výrazech — samo sebou dosti řídké — bývá jen v těch případech, kde podmět náleží ke skupině osob (řidčeji věcí) podstatnými nějakými vlastnostmi sdružených (NŘ. 9, 2 n.). Při této příležitosti poznamenávám, že ve větě »zde lze najmouti *jeden pokoj* s obsluhou« 20 nelze viděti chybnou napodobeninu německého neurč. členu *ein*, protože vyjádří-li se už kdo takto, cítí v slově *jeden* číslovku, ne člen a mluví tedy správně. O slovese *obdržeti* se vykládá, že je správné, jen kde jde o dostání něčeho, oč jsem žádal nebo čeho zasluhuji; na př. dělník obdržel 30 Kč denní mzdy 15; zde by však každý Čech řekl *dostal* (právě tak, jako by řekl, že kluk dostal výprask, třeba byl zasloužený), neboť *obdržeti*, je-li už nutno tohoto slovesa knižního užívati, znamená ‚dosíci něčeho svým úsilím, domoci se čeho, dobýti čeho, dopracovati se čeho' a p. (NŘ. 3, 32 a j.). O složeninách z *proti* a subst. (adj.) vykládá Š. 60, že jsou naprosto nečeské; ale to se týká jen některých, kdežto složeniny jako *protičeli, protinožci, protimyslný, protivládní, protipapežský* a pod. jsou složeniny zcela dobré. *Více ne* neznamená »již ne« 78, neboť v tom je právě napodobení němčiny, nýbrž lze ho užíti leda v tom smyslu, když jde o význam ‚víckrát ne, již nikdy ne'. Větu »správa nabízí na

prodej pušky starých vzorů *jeden kus za 50 Kč«* opravuje Š. 24: *»jednu za 50 Kč«*, ač Čech by řekl nejpřirozeněji, že správa prodává staré pušky po 50 Kč. O výrazech *pomocí, s pomocí* poučuje Š. 47, že jsou správné, jde-li o pomoc osoby živé, na př. dělostřelectvo se zastřeluje pomocí letce (n. letectva), ač tu jde o činnost sdruženou a je tu tedy podle NŘ. 3, 58 spíše na místě výraz *s pomocí* (= s přispěním); že by bylo chybné slovo pomocí, kde jde o věc, je omyl, z něhož by byl autora vyvedl citovaný článek NŘ. *(s pomocí slovníka, s pomocí něm. překladu* a p.). U slovesa *panovati* připouští Š. 40 jen význam původní (= býti pánem), ale zamítá sloveso panovati tam, kde lze užíti slovesa *býti;* ale ve větě »tenkrát panoval taký obyčej« lze užíti také slovesa býti, a přece sloveso panovati je tu a ve mnohých případech podobných zcela po právu (NŘ. 5, 217). O vazbě *počínati s čím* učí Š. 42, že je chybné, kde neběží o pospolitost nebo pomoc nebo p r o s t ř e d e k; pak je ovšem správné rčení »začínati s mariášem« (které NŘ. 3, 21 prohlásila vším právem za vadné), neboť tu jde o vyjádření prostředku. Podle mého jazykového citu neřekne žádný Čech: Husitská vojska *počala se zpěvem* (m. zpívati); pronese-li už takovou větu, má na mysli smysl jiný (t. j. počala bojovati, postupovati nebo něco jiného konati) a tu je ovšem výraz *se zpěvem* na místě. Ve větě »velitel čety určil každého muže na hlídku *jmenovitě«* má prý býti správně *jménem;* pochybuji zase, že by se tak nebo onak který voják vyjádřil, ale vyjádří-li se už tak, může užíti stejným právem slova *jménem* jako slova *jmenovitě* (NŘ. 6, 140). Varovati vojáky před takovou fosilií, jako je spojka *kdyžtě* 22, pokládám za čirou zbytečnost; ani autor sám jejího užívání (dnešního) nezná, neboť ve větě »bitva ještě nebyla skončena, kdyžtě náhle přikvapila noc« se *kdyžtě* podle praxe dnešních jeho milovníků ani nehodí (kdyžtě je kausální).

Často se zdá, že Š. nechápe dobře, v čem vlastně záleží chyba, kterou vytýká. Opraví-li ve větě »na dělníka X. byl vydán zatykač . . . dotyčný byl posledně zaměstnán« atd. slovo *dotyčný* slovem *dotčený*, nahradil sice slovo špatně tvořené slovem lépe utvořeným, ale nečeskou zůstává věta s podmětem dotčený i přes to (spr. dotčený, jmenovaný, řečený d ě l n í k a p.). Na str. 14 vytýká Š. podle Mašína za nespr. výraz *dorozuměti se s kým oč*, ale mezi správnými příklady uvádí »zrádci se s nepřítelem dorozuměli tajnými znaky«. Jaký je v tom rozdíl? Je-li tu důvod mluviti o chybě, je chyba ve zvratném užití slovesa *dorozuměti se* (= sich verständigen), a to je zde v případech obou. Slovesa *odstraniti* se prý užívá často chybně za přesnější výrazy *ukliditi*,

sejmouti a p. 36; ale *odstraniti* má rovněž svůj význam velmi přesný, často přesnější než *ukliditi* (t. j. ukliditi něco tajně). Chyba, které se dnes často v užívání slovesa *odstraniti* dopouštíme, tkví jinde, totiž v bezbarvém užívání tohoto slovesa vlivem něm. beseitigen. Pod heslem *role* (= pole) zamítá Š. 62 rčení *hráti důležitou roli* (= úlohu) vůbec a bez výminky, ač není možno zamítati metaforické užití tohoto rčení z divadelního světa, kde jde o osoby plnící ve společnosti lidské nebo při nějakém ději jistý úkol jim přidělený nebo náhodou připadlý. Není tedy nic nesprávného, říká-li se, že někdo v nějaké věci hrál špinavou úlohu, že diplomacie rakouská hrála směšnou úlohu a p.; chybné je užívati tohoto obratu, leda je-li řeč o věcech (na př. peníze v tom hrály důležitou úlohu), a jen v tomto užití NŘ. tuto metaforu kárala.

Z vlastní neujasněnosti autorovy ve věcech, o nichž svým čtenářům vykládá, plyne i nejasnost a kusost jeho výkladů. Při zájmeně *ten* vykládá Š. 72, že bývá chybně u superlativu, na př. »padnouti za vlast pokládalo se za *to* největší štěstí«, a že je tu správné, leda když má význam ukazovací, na př. to je *ta* největší budova v Praze. Jak poznají čtenáři Škráškovi, že v prvním případě nejde o zájmeno ukazovací a v druhém ano, ví Bůh; neboť buď je *ten* v obou případech ukazovací (vl. odkazovací, vnitřně deiktické) anebo v žádném. Ve výkladě o *jedná se — jde (běží) oč* učí Š., že *jedná se* je chybné místo běží oč, jde oč 20; to je výklad kusý, neboť ve mnohých případech lze říci správně *jedná se* i *běží* (na př. v dnešní schůzi se jedná = jde, běží o novelisaci zákona o pojištění). Chyba je zase jinde. Pod heslem *platiti* 41 nalézáme poučení: obžalovaný nemohl platiti *krejčímu* (chybně *krejčího)*; čtenář si z toho jistě vybere, že *platiti krejčího* je výraz vůbec chybný, ač to není pravda (NŘ. 3, 34 platiti lékaře, krejčího a p.). Spojka *aniž by* je správná podle Š. 5 jen ve větách podmínečných neskutečných. Tato kusost vznikla patrně ledabylým opisováním z Mašínova slovníku, který podle Gebaurovy Mluvnice mluví správně o větách se způsobem podmiňovacím (nebylo by správné, abys odešel a abys ani nepozdravil = aniž bys pozdravil). Kusý a jistě málokomu jasný je výklad 77, že se slovesa *užívati* užívá chybně místo vlastního slovesa, srovná-li se tento výklad s výkladem v NŘ. 2, 245 (podle Š. by bylo skoro každé užívati v přen. významu chybné, na př. toho slova užíváme = tím slovem se vyjadřujeme; toho slova neužívejme = toho se varujme atd.). Velmi poučný je také výklad o specificky vojenském slově *řízný:* »někdy správně› *rázný*« 62; zajisté, ale kdy? rázné pivo či řízné komando?

Nesrovnalostí a rozporů, pramenících z téhož stále nedostatku autorova, a výkladů, z nichž si čtenáři velmi málo budou moci vybrati, je také dost. Na př. správné je: cesty se staly neschůdnými *následkem dešťů;* nespr. (kde prý není přímého následku): *následkem nezdařeného útoku* klesl duch vojska 28. Pochopí-li tento rozdíl mezi přímým a nepřímým následkem takto ilustrovaný (a v této věci ostatně zcela vedlejší) naši vojáčkové, o tom velmi pochybuji. *Prostřednictvím* = skrze je spr., jsou-li prostředníky osoby nebo úřad (Š. 60); ale nespr. je prý: dostávám dopisy *prostřednictvím polní pošty.* Což polní pošta není úřad? A není také prostředníkem mezi vojáčkem a jeho maminkou, když mu něco posílá? Jak si vyloží obyčejný čtenář, proč se smí říkati »ztratil jsem mnoho *na akciích*«, ale nesmí: »vojsko ztratilo *na statečnosti«?* (88); proč je spr. »zákopy *tvoří* s řekou *pravý úhel*« 73 a nespr. »za lesem *tvoří* silnice *prudkou zatáčku*« (= ostrý úhel)?; proč je chybné sloveso *navazovati* (jehož se podle Š. nemá užívat, kde nejde o obnovování) ve větě »nasazená jednotka musí ihned *navázati styk* se sousedními útvary« 30 a je spr. ve větě »kritika *navázala na poslední události* ve státě« (kde už teprve nejde o obnovování); proč dovoluje Š. 74 říkati (říká-li tak vůbec někdo): »*za účelem účasti* při odvodech přerušují návštěvníci kurs« a nedoporučuje říkati: »*za účelem příznivého vyřízení* žádosti zakročil osobně«? *Případný* znamená podle Š. 57 správně ‚nahodilý, příležitý, eventuální'; není to pravda, neboť případnou odpovědí a p. rozumíme dnes zpravidla odpověď vhodnou, náležitou, ale budiž. Je-li však *případný* = eventuální, proč je chybné *případně* = eventuálně? O slově *hotový* poznamenává Š. 18 (opatrně po Mašínovi), že bývá často zbytečné (?) místo přesnějších výrazů (úloha je hotova = napsána a p.). K heslu *vyhotoviti* 79 připojuje však svým čtenářům tento geniální výklad: *vyhotoviti* cestovní rozkaz je spr., neboť to zde znamená »napsati + opatřiti razítkem + dáti podepsati velitelem + zapsati do knih atd.« Pak ovšem nemůže býti nesprávné říkati, že cestovní pas je hotov, že jsou moje boty hotovy, neboť i ty musil můj švec »vyhotoviti«, t. j. opatřiti svršky futrem, přilepiti podrážku, vyflokovati atd. U slovesa *sloužiti* se doví čtenář, že se správně říká »komunikace *slouží k rozmachu* obchodu«, ale nesprávně, že kotvicí zařízení Titan *slouží k vytahování břemen.* Jak si asi vyloží, kdy »sloužiti k nějakému úkolu« je vazba správná a kdy nesprávná? Najde také, že místo »Titan *slouží k vytahování*« může se správně říci: »Titanu *se užívá k vytahování*«, ale to je zase nesprávné, protože podle zásady, kterou autor měl vyložiti přesně při slovese *užívati* 77, lze tu říci správně

toliko: »Titanem se vytahují břemena«, protože cíl činnosti je tu vyjádřen atd.

Škrášek má však konečně i to společné s Mašínem, že mu schází nejen dostatečné vzdělání linguistické, které by se jevilo, když nic jiného, aspoň v správném reprodukování přejímaných výkladů, ale že se mu jako Mašínovi nedostává přímo i žádoucí znalosti dnešního spisovného jazyka, že, opisuje z různých pramenů anebo vymýšleje názorné příklady, nedovede rozeznati, co se dnes ještě říká a co je odbytý archaismus, jak se mluví a jak nikoli atd. Uvádím z jeho vzorných příkladů tyto museální doklady: *Šetřme se* zlé zlým spláceti 72 (říká se tak dosud někde v Čechách m. chraňme se, střezme se atd.?). Přese všechny hrozby *vynesl* neohrožený vojín podvod *na světlo* 81. Raněný *znamenal,* že se blíží konec jeho života 88. *Obrátil zřetel* k jeho úpěnlivé prosbě 81. Voják nemohl *rozumem (po)stihnouti* smysl daného rozkazu 70. Po dlouhé době *se mi událo* najíti ztracenou věc 75 (mimochodem, pod heslem udati). Špatný příklad *působí újmu na kázni* podřízených 75. Nepřítel *ukládá mému životu* 75 (ač staré rčení je toliko »o život«, a vazbu »ukládati životu«, vzniklou zkřížením s vazbou »úklady strojiti něčemu«, dokládá Jungm. teprve ze Sychry). Zajatci často musí *zakoušeti úkor* 76 (v nč. žije jen rčení »na úkor« a v stč., kdy slovo to žilo ještě plným významem, bylo zpravidla *úkora,* ž. r.). Obžalovaný byl uznán *vinným v* podvodu 77 (pod heslem uznati). Vojín *se váže* vlastí přísahou 77. Hlídka *nebyla s úkol* jí uložený 64. Pomineme *důkazů* a přikročíme k věci samé 46. *Nadcházel* si mne *velikou pozorností* 26. Dostalo se mu *v dědictví* málo polí 15. Kolik to už dnes *prošlo mimo* vojska! 25. Dědicové se zmocnili *náležitého* jmění = které jim náleželo 28 (nehledíc ani k tomu, že by adj. náležitý musilo míti při sobě předmět na otázku komu?). Chtěl jsem tě navštíviti, *než* nemoc mi v tom zabránila 32. Goliáš padl *od ruky* Davidovy 40. Vítr *kolísal* lodicí 23. Vojska *se vespolek sdělila o kořist* 65. Vojín *pomní* své přísahy. Na to už *nepomním* 46 atd. Neměl by tu Sv. Čech dost látky k novému »Podivnému člověku«? Není to spíše zesměšňování snah o povznesení jazyka než práce pro ně? Spisovatel někde (v jiných případech) poznamenává sice sám, že to neb ono rčení je zastaralé (na př.: tohle jednání nutno *počísti k zbabělosti* 42; listu jsem nemohl *vyrozuměti* 81; *stěžoval si do* svých druhů 70 proti správnému [!] prý stěžovati si *proti* představenému = gegen j. Klage erheben), ale proč tím zatěžuje knížku určenou potřebě praktické?

Stejná neznalost dnešní řeči jeví se i na příkladech a rčeních, jež kárá. Kdo pak řekne ještě dnes na př.: Vojska se valila co

černý mrak 9. Vytrhli jsme *vůči* nepříteli 79. To mi *stojí* dobře 70 (z Mašína) m. sluší. Došlé spisy se z protokolu *vynášejí* (m. vypisují) 81. Přítel mi mával vstříc *s rukou* 64. Divili se *přes* to 12 (výraz, jejž kárá zároveň se rčením »diviti se nad něčím«, které však není chybné)?

Povrchní praktickou znalost řeči je vidět i v nedostatku citu pro přesné odstíny významu a v různých chybách jiných. Tak místo *naznačovati svého zástupce* doporučuje Š. 30 sloveso ustanovovati (určovati); ale obě slovesa jsou správná, jenže každé znamená něco jiného (naznačovati = přibližně, jen několika znaky určovati a ponechávati ostatek dohadu). Výraz »jeho chování je mi *lhostejné*« 24 není souznačný s výrazem »do jeho chování mi nic není«, který neznamená, že mi na té věci nezáleží, nýbrž že se do té věci nemám, nechci plést. »Útok *hraničil s nemožností*« 26 není totéž co »byl nemožný«, nýbrž »byl s k o r o, t é m ě ř nemožný«. Mrazy *neobvyklé* nejsou mrazy *neobyčejné* 25. Ve větě »zakusili jsme tam mnoho *dobrého* i *zlého*« 13 není možno nahraditi výrazy dobrého a zlého slovy dobra a zla, protože dobrá věc není dobro atd. »*Je řada na tobě, abys šel*« není totéž co »*je na tobě, abys*...« 62, protože rčení »je na tobě« značí prostě jen »je tvá povinnost« a pořadí by musilo býti vyjádřeno zvlášť, na př. teď je na tobě, abys ... a p. *Přímočarý* (na př. jednání přímočaré 57) není synonymum příd. jména *upřímný*, protože přímočaré jednání může znamenati (a obyčejně znamená) jednání bezohledné, jdoucí rovnou za cílem. Nespr. *udiviti* (útočníka udivil odpor obránců 75) není možno nahraditi slovem *zaraziti*, neboť »udiviti« znamená jen ‚naplniti podivem, překvapiti', ale beze všeho zaleknutí, které vyjadřujeme slovem *zaraziti*. Neříkáme *válka se rozvíří* 31, nýbrž rozzuří (ale ovšem »spor se rozvíří« a p.). Za příklad nekongruentního přechodníku hodí se špatně věta »*hledě* k ustanovením ... nařizuje politická správa« 17 (protože v obou případech, absolutivně i se shodou, hodí se tu tvar *hledíc*). Místo *předběhnouti* lze říci *předstihnouti*, ale ne vždy naopak; proto není vhodný příklad »události předběhly = předstihly veškeré očekávání« 50, protože v této souvislosti lze užíti jediné slovesa předstihnouti. A stejně nelze říci »*předběžné* události ukazovaly, že válka je neodvratná« 50, nýbrž jen předcházející, předchozí a p., protože slovem předběžný, na př. předběžná zpráva, rozpočet a p., rozumíme něco, co je před definitivním, oficiálním, náležitým, něco zatímního atd. Pod heslem *čas* 10 uvádí Š. výrazy: útok nebyl zahájen *ve svém čase* (ale tak se nemluví, nýbrž každý řekne »včas, v pravý čas«, protože výraz *v svém čase* znamená totéž co *v své době, svého času*, na př. byl to muž

v svém čase vynikající); 2. pomoc přišla *svým časem* (ale výraz *svým časem* neznamená ‚v pravý čas, včas', nýbrž ‚ve vhodný čas' a užívá se ho zpravidla v čase budoucím, »povím ti to svým časem«, v. NŘ. 2, 214); 3. navštiv mě, až ti *svého času* oznámím (jako rčení arci chybné, ale pokud mohu posoudit, v Čechách neslýchané, protože výraz *svého času*, i když se ho užívá chybně, vztahuje se vždycky do minulosti).

Dodávám ještě, že autor píše »nemám času = *nestačí mi času*« 22 m. nestačí mi čas; *noc následuje* den 29 m. po dni následuje noc (NŘ. 3, 206); germanismy se *namnožily* 3 m. rozmnožily, rozmohly; *ve* svém 15, 23, 71 a j. m. v svém; *ve* městě 87 m. v městě; u dvora dostal *se* za kočího 15 m. u dvora se dostal; vždy napřed *jsem* uvedl 4 m. vždy jsem; *hlídka,* aby nezabloudila, znamenala si cestu 88 m. aby hlídka nezabloudila, nebo: aby nezabloudila, znamenala si hlídka cestu a p.

Že je v knize mnoho věcí, v nichž nikdo nechybí (vytáhli z řeky utopence 83, vojsko se bralo do vrchu 6, divil jsem se bratrovi, že 12, cílem útoku byl dvorec 9 a p.) anebo do nichž knížce toho druhu nic není, na př. že je také v češtině *a* adversativní, že *nalézti* bylo původně název soudní (což není pravda), a že naopak zase při této nehospodárnosti nevykládá Š. o věcech, v nichž se často chybuje, na př. že se při výkladě o *najednou, pojednou* nezmiňuje o chybném užívání přísl. *náhle*, že pod heslem *místo* schází poučení o chybách v užívání výrazů *namísto, namístě* a p., že se totéž poučení vyskytuje na několika místech *(náklady,* chybně *výlohy* a zase *výlohy* nespr. místo *náklady* atd.), o tom o všem nemíním se už rozpisovati, aby referát nevzrostl ještě více.

Škráškův Výbor vazeb a rčení se neliší svými nedostatky celkem od brusu Mašínova, na němž je nejvíce závislý, ani od ostatních brusů, o nichž bylo v NŘ. referováno. Jsou to vesměs práce diletantů, v nichž dobrá vůle nahrazuje odborné vzdělání i znalost jazyka. Proto jejich výklady připomínají žito hned po výmlatě: zrní, plevy, zuna, zadina atd. v jedné směsici. Znalec odborně vzdělaný rozezná zrní od bezcenných příměsků; ale ten, kdo teprve poučení hledá, se v tom *sám* nevyzná. E.

Z NAŠICH ČASOPISŮ.

V Nár. listech uveřejnil známý slovenský pracovník v oboru lidovědy Pavel Socháň 30. července 1926 zajímavý feuilleton »Čo si rozpráva slovenský ľud o hadoch«. Čteme tam na př., jaké hady zná slo-

venský lid (vedle obecné zmije i jedovatou vretenicu; slovo to, jež patří do skupiny slov vřeteno, vrtěti se atd., žije také na Moravě a v Slezsku jako vřítenica, vřetenica, vřeťenka, též břetenice, břítevnice, na Kladsku jako břitvenka, znamená rozličné hady i slepýše, a jeho stáří mimo doklady ve znění vřietenice v Olomoucké bibli, v Olomouckém evangeliáři a v Opavském sekvencionáři zaručuje také rus. veretenica = ještěrka), podání o domácích hadech, o hadech s korunkou, o významu dne sv. Jiří v souvislosti s hady, o lécích proti hadímu uštknutí a prostředcích proti hadímu nebezpečí vůbec, několik přísloví a přirovnání k hadům a j. Nás zajímala zejména zpráva osvětlující staré české slovo dychánek (méně správně dýchánek, se zdloužením podle slovesa dýchati). »Rozpráva sa, že hadi časom sliezajú sa dovedna (dovjedna = dohromady) a políhajúc si do chumáča okolo nejakého kamienka, tak dlho ho nadúvajú, až sa celý jedom naduje. Jeden valach (pastýř) našiel vraj (prý) raz (jednou) taký kameň ešte celý rozdutý a zo samopaše (z rozpustilosti) rozpučil (rozmáčkl) ho a jed zastrekol (zastřikl) mu na prst. Okamžite mu bol celý prst nadutý, a valach by bol na to i zomrel, ke by (kdyby) si nebol rýchle prst odťal. — Kto taký kameň uschnutý najde, a kto cezeň (skrz něj) hľadí, vidí, kde sú v zemi poklady ukryté. — »Kameň duť s niekým na niekoho« je národné príslovie a znamená zradu a zlý úmyseľ s niekým na niekoho [srv. u Zátureckého 8, 689 přísloví »hlavy dovedna ako hady strkali a kameň duli« a pozn. k němu]. — Hadi menovite v tropických krajinách skutočne sliezajú sa okolo kremencovitých lesklých kamienkov, na ktoré mušky radi sedajú. A k vôli týmto muškám sliezajú sa hadi a strežú (číhají) na ne, aby si na nich pochutnali. Preto, kto by takýto kameň hadom chcel odobrať, vážil by životom. Nie je (není) ani radno vtedy (tehdy) k hadom sa priblížiť, lebo všetci vrhnú sa na zvedavca. Kto však takéhoto kameňa sa zmocní, má ho vo velikej úctivosti, lebo má vraj veľkú moc. Všade, kam sa s ním obráti, prináša mu šťastie; pre šťastie ním hladí dobytok a lieči (léčí) i seba«.

Vězí v tom staré pozorování přírody a pověra k němu se pojící, jež patrně bývala dosti rozšířena (i Němci znají hadí kámen, Schlangenstein). Že kámen, na nějž hadi dýchají, znali i naši předkové, svědčí slovo dychánek, jímž stč. nerostopisy jmenují nějaký kámen (Gebauer, Slovn. 1, 369; E. Šedivý, Lapidář rkpu Vodňanského, ot. z Čas. č. lékárnictva 1906, 25); říkalo-li se tak v 16. st. ozdobám (křížkům, srdíčkům, jablíčkům a j.), jež paní nosily na krku (Kott, Přísp. 1, 73), je to asi odtud, že se tak snad nosíval kámen dychánek jako ochranný amulet. Jungmann zná dýchánek hadů s význ. ‚hnízdo, peleš' a přidává poznámku, že »dle sprostého domnění dýchánek jest hadí kámen, okolo něhož se shromažďují a k němu dýchají«. V přeneseném smyslu čteme u něho rčení »mají jakýsi dychánek« (t. praktiku nějakou, snují cosi, z Rosy), »dýchánek mají« (strkají hlavy dohromady, z Dobrovského). Má u téhož slova i význam důvěrné přátelské schůzky (seděti v dýchánku). U Kotta čteme 1, 338, že se tak říká, i když se ovce (na př.

v parnu) shlukují hlavami k sobě, nebo když ryby se v zimě slézají (u otvoru v ledu?), také když se koroptve v hromadě zahřívají; 6, 196 je od Domažlic z Němcové doklad »poď ke mně ešče trochu na dychánky«. V letech 60tých se tak v rodících se národních spolcích říkalo tomu, čemu se říká dnes bezbarvým slovem domácí zábava (srv. Kott t.). To vše pochází asi z podoby s těmi skutečnými nebo smyšlenými hadími dychánky. — Tvořeno je slovo dychánek jako na př. sedánek (sedátko z drnu a p.), vedle něhož se také objevuje v sloven. lidové mluvě tvar sedán (Polívka, Súpis 2, 337).

V 6.—8. č. letošních Slovenských Pohľadů (511 n.) čteme m. j. stížnosti na jazykové nesprávnosti školních knih, jež pro Slováky z veliké části spisují Čechové. Víme dobře, že je snadnější úkol psáti jazykem úplně cizím než jazykem nebo nářečím blízkým, protože čím větší podobnost, tím snáze se vloudí z mluvy spisovatelovy něco, co je cizí mluvě jiné, kterou píše; Čech, píšící slovensky, není-li v slovenštině doma, měl by proto svou práci předložiti k schválení Slovákovi (zvláště zná-li i slovenskou mluvnici samu tak bídně, že napíše na př. »hrob zo skrčenú kostrú« m. »skrčenou kostrou«). Ale zajímá nás, že Slovákům zní cize, co zní cize v češtině tak mnohých našich spisovatelů i Čechovi, který ještě nezapomněl, jak s ním mluvívala jeho matka. M. »kedy objavil sa prvý človek u nás« žádá Slovák »kedy sa objavil . . .« (anebo ještě raději »zjavil«); u nás je takové přehazování nepřízvučných slov již tak obecné, že Naše řeč, jíž se ještě nelíbí, byla za to pořádně pokárána. »Pazúrik a kosť, t o ť nôž« Slovákovi nevoní; nám také ne, a třebas dnes toto »toť« náleží k nejoblíbenějším ozdobám českého slohu, i u nás je pravda, že může býti dialekticky možné, ale to že není sloh učebné knihy. M. »všetku severnú Europu« chce p. K. v Pohľ. »celú«; každý Čech, pokud nevezme pero do ruky, také by sice řekl »celou severní Evropu«, ale protože naši spisovatelé z největší části nevědí, kdy je možno anebo lépe místo obecného »celý« říkati a psáti »všechen«, píší tak všude, ať vznikne nesmysl sebe větší. Inu, Slováci ještě nepřivykli myšlence, že sloh je tím krásnější, čím je nepřirozenější.

HOVORNA.

JAKO, JAKOŽTO (B. H.). Kde jde o spojku srovnávací, užíváme jen spojky jako: černý jako havran; utíká, jako by mu za patami hořelo. V platnosti doplňkové, kde jde o vyjádření funkce nějaké jiné představy, užíváme spojek obou, jako i jakožto. Tak na př. z věty »krajský soud je (v určitých případech) soudem tiskovým, zemský soud je soudem trestním, generál S. je zároveň ministrem vojenství« a p. vznikají pak nevětné výrazy »krajský soud jako (jakožto) soud tiskový, generál S. jako (jakožto) ministr vojenství«

a p. Proto chceme-li zřejmě vyjádřiti, že mezi oběma výrazy je vztah tento a nikoli vztah přirovnávací, užíváme raději spojky »jakožto« jakožto výrazu určitějšího (= jakožto je tu výraz určitější). Spojka co v tomto spojení chybná sice není, ale byla vytlačena z užívání, zesměšněna (coček), a není příčiny, proč bychom ji měli uměle křísiti k novému životu.

KU (J. P.). V užívání tohoto plnějšího tvaru předložky k dvojí lidé bloudí, jedni z neučenosti, druzí z učenosti. Ti neučení myslí, že ku je jen ušlechtilejší tvar předložky k a že je ho možno užíti vždycky, když se mluví lepší češtinou. To jsou ti kukající, jimž se smál Herrmann v své knížce o k, ke, ku a kteří říkají i píší: ku domu, ku lavici, ku otci atd. (patří k nim i naši matematikové, kteří ani jinak nedovedou vyslovovati než: x se má ku a jako b ku y atd.). Ti učení vědí, že tohle je špatný způsob, jak užívati tvaru ku, protože tvar ku stává jen před slovy začínajícími souhláskou retnou, zvláště souhláskou p. A aby ukázali, že znají to pravidlo, píší okázale ku paláci, ku paragrafu, ku příteli, ku penězům, ku podpisu, ku praporu atd. To je sice ve shodě s pravidlem, ale konec konců je to stejná strojenost jako ku domu, protože dnes už tak nikdo nemluví. Mluvíme-li přirozeně, říkáme i v takových případech, třeba následuje p, k paláci, k paragrafu, k příteli atd. Tvar ku je knižní archaismus a je jen málo případů, kde se udržel v ustálených výrazech až na naše časy; jsou to zejména výrazy ku Praze (»ku Praze je cesta dlouhá«), ku podivu, ku příkladu. Co nad to jest, není sice chyba, ale nepíšeme-li zrovna ódu na Boha nebo historický román, je to zbytečné archaisování téhož způsobu, jako když se píše u vojště, u veliké nouzi atd.

MADLO, MÁDLO (10, 187). Slovo m á d l o s význ. zábradlí u schodů, lávek, podezdívek, příkrých cest, hnojišť a p. je podle došlých zpráv známo v Pardubicích (Fr. K. Potěšil, říd. uč. v. v.; dnes se říká již obyčejně zábradlí), ve vsích v okolí Poličky (odb. uč. V. Tägl; v Korouhvi u Poličky se říká také na př. »kluk se točí na mádleti«), v Rychnově n. Kn. (prof. dr. H. Vysoký), v Hrabanově a v několika přilehlých obcích v okr. šumperském v sev. Moravě (uč. M. Klimšová). V Poličce samé se tak říká vorku sbitému z trámů a prken a připevněnému k břehu potoka nebo rybníka, na němž klečící ženy máchají prádlo (p. Tägl). Týž tvar se objevuje i jako příjmení, na př. v Medlešicích u Chrudimě (p. Potěšil). P. stav. inž. Fr. Urban nás poučuje, že v pozemním stavitelství se m a d l o obecně říká ukončujícímu dřevěnému nebo železnému článku zábradlí po okraji schodů; často i ochranným mosazným tyčím, jež bývají přidělány na zdi ve schodištích a vestibulech (těm se však říká i ‚rukojeti'). — P. inž. Urban nás také upozorňuje také na nové slovo o b l a c e n i t i v Nár. hospodáři Nár. listů ze dne 15. čna 1926 (hovězí maso oblacenilo). Snad to je chyba tisku m. oblacinělo; i to je zbytečná novota, stačí říci, že cena klesla, nebo po staru, že na mase spadlo a p.

NÁCESTNÍ STANICE (B. H.) je výraz úřední terminologie železniční na označení »stanic, kudy má zboží býti dopraveno do stanice určení (= Bestimmungsstation)«. Je to jako v padesáti procentech případů překlad německého výrazu Unterwegsstation. Nadchnouti se pro tento překlad stěží dovede který Čech. Přídavná jména složená tímto způsobem, jako nárožní, námořní, nádražní a p., mají význam zpravidla konkretní, hmotný; nárožní je to, co je na rohu atd. Nácestní by mohlo tedy znamenati leda to, co je (leží, stojí a p.) na cestě, na př. kameny, které nutí povozy, aby nejezdily stále po téže straně silnice ap. Ale zde nejde o stanice stojící na cestě, nýbrž o stanice, které vlak cestou (chemin faisant) projíždí. Když přijížděl nynější pan president po prvé do Čech, všechny stanice od Českých Velenic až do Prahy byly vyzdobeny. Čech, který mluví, jak mu zobák narostl, byl by tenkrát napsal: »Všechny stanice cestou do Prahy byly vyzdobeny«. Ale železniční úředník, odkojený němčinou, nedovede napsati jinak než: »Všechny nácestné stanice do Prahy byly vyzdobeny«. To je rozdíl mezi mluvou přirozenou a mluvou úřední neboli mezi češtinou a česky maskovanou němčinou. A konečně, je-li už snad kde skutečně potřeba přídavného jména (ač výraz »stanice cestou« dá se zcela dobře skloňovati), nemáme dostatek adjektiv jako průběžný, průchodní, průjezdní atd., z nichž některé snad přece je v úřední terminologii dosud volné, aby ho bylo možno užíti pro to, co nazývají Němci »Unterwegsstation«? — Výraz kyvadlová doprava na označení dopravy, která se děje jen mezi určitými stanicemi, je sice také jen překlad německého Pendelverkehr, ale dal by se spíše uznati za správný v češtině, protože mluvíme o kyvadlovém pohybu, rozumějíce jím pohyb takový, jaký vykonává kyvadlo, t. j. pohyb sem a tam v jistém rozpětí. Větší potíž je však už s kyvadlovými vozy, t. j. vozy určenými pro kyvadlovou dopravu, protože tu jde o brachylogii příliš smělou. Při výraze kyvadlový máme stále představu kyvadla a kyvadlové vozy si bude jistě představovati každý laik buď jako vozy s kyvadlem (podle kyvadlových hodin) anebo vozy, které se pohybují jako kyvadlo, t. j. kývající se pravidelně se strany na stranu. Proto by snad bylo správnější mluviti raději o vozech pro kyvadlovou dopravu; bylo by to sice delší, ale přesnější. Snad by bylo také možno užíti výrazu vozy pojízdné nebo pojezdné, protože sloveso pojížděti znamená často také krátké cesty konané sem tam. Pak by se ovšem i kyvadlové dopravě mohlo říkati doprava pojízdná n. pojezdná.— Kamínka, právě tak jako nezdrobnělé jméno kamna, skloňují se v nové češtině podle vzoru město (ač podle původu bylo slovo kamna jméno ženské čísla jednotného). Množný 7. pád je tedy kamny (za kamny, pod kamny a p. i v jazyce obecném) a stejně kamínky. Protože je skloňování těchto slov zcela normální (podle vzoru město), není třeba se o něm v mluvnici zvláště zmiňovati. Že by výraz »vozy opatřené kamínky« mohl sváděti k domněnce, že jde o vozy opatřené drobným kamením, to snad nebude tvrditi nikdo vážně. — Napíše-li kdo, že železnice žádají po poště

za to neb za ono, bude tomu Čech vždycky rozuměti jen v tom smyslu, že jde o žádost poslanou po poště, a ne tak, že železnice žádají za něco poštu samu. — Výrazů mrtvá váha a živá váha lze užívati podle našeho mínění jen tam, kde jde o váhu mrtvého těla (zabitého zvířete) a živého těla (živého zvířete). Je to stejné užití adjektiva, jako když mluvíme o zlatých vážkách a máme na mysli vážky na zlato a p. Jak by prázdný vagon přišel k mrtvé váze, to je i při možnosti metaforického přenesení s pojmu označeného výrazem mrtvá váha velmi těžko pochopiti. Snad by, mluví-li se o prázdném vagonu, stačilo nazývati jeho váhu váhou pouhou nebo prostou na rozdíl od váhy vagonu zatíženého ještě nákladem (váhy hrubé).

PŘEVAZETI (10, 126). Slovo to žije podnes v jižních Čechách, v nářečí doudlebském a v krajích sousedních, na Budějovicku a Třeboňsku. Dosvědčeno je odtud už V. Kotsmíchem (Sborník vědecký musea království českého 1868), Kottovi poslal pro ně doklad T. Bauer, stud. z Č. Budějovic (II, 990) a Jos. Beneš (VII, 452) mu dosvědčil substantivum převaz: Bůh to dobře nedělá. Nám bere děti a takovou žebrotu (sirotky) nechává na světě nám na krku a na převaz. I toto jméno ještě žije, ale nejspíše jen u starších lidí. Převazeti však je zcela obvyklé, na př.: ďi mi s cesti, nepřevazej mi tadi; šak vám už dlouho převazet nebudu a pod.

Vedle převazeti zná lid jihočeský i složeninu zavazeti v stejném významu, na př. ti deti nám tu pořád zavazeji.

Kott také uvádí (II, 990) adjektivum převadný ze Štítného Knih naučení křesťanského, které znal z vydání Vrťátkova (1873): přátelská milost duchovní (milosti) není převadná 200; aby nebyly (světské věci) převadny mysli 223.

Sloveso zavazeti je podnes hojně dosvědčeno z jihových. Moravy, z nářečí mor.-sloven., valaš. a z dialektů slezských a ovšem také ze Slovenska. Ze starších dokladů bývá citován Komenský: vždycky truhly, stodoly, peníze v očích zavázejí; on světu zavází (Kott V, 318). Z Komenského Výhostu světu 144 (citováno podle XV. sv. Veškerých spisů J. A. Komenského 1910) uvádím v své knížce »J. A Komenského milý a milostný jazyk otcovský« (1921) str. 50 doklad: zavazel-li sem komu, uprazdňuji.

Pokud jde o kvantitu, připomínám, že slovesa převazeti, zavazeti znám jen v této podobě, s kořennou slabikou krátkou; Kott II, 990 má heslo převázeti a V, 318 n. častěji uvádí zavázeti (také VII, 1126), ovšem vedle zavadzať.

Fr. Oberpfalcer.

Zprávu dra O. potvrzuje p. uč. Boh. Vacek v Hostivaři, jenž po 20 let působil na Krumlovsku a nasbíral si celý slovník z onoho kraje. Slovo převazeti je tam výraz běžný. Na př. matka k dítěti: »Nepřevazej mi tu (u plotny), sic tě opařím.« »Ten kámen tu (v cestě) převazí« atd. Také sl. učitelka F. Kamarýtová oznamuje, že se ve Velešíně (na Krumlovsku) užívá všeobecně i slovesa převazeti i podst. jména převaz (jsi jen na převaz = na překážku).

Z Frenštátu pod Radhoštěm nám poslal p. od. uč. Vítězslav Svat. Knězek zprávu o slovese zavazeti. Říká se tam na př.: »Nězavadzaj mi tu! Di mi s cesty a nězavazaj! Zavadzaš mi, di stvodcať! To mi tu zavaza. Si mi tu leda na zavadu.« Vyslovuje se s dz i s z. P. odb. uč. přidává: »My Frenštačani vyslovujeme dycky všecko ‚zkratka' a zmy Valaši, ni Laši, nědamy si nadavať.«

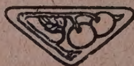
I v Praze bývá toto sloveso slýchati, spíše asi jako slovo odjinud přinesené než jako slovo v Praze domácí. Ale slýchali jsme je vyslovovati s á (zavázet).

ŠLÁGR (A. V. V.). Odpověď, jak tlumočiti po česku výraz šlágr, je těžká i snadná zároveň. Překládati je slovy jako biják a p. je směšné, neboť biják je všechno jiné na světě než šlágr v tom významu, o nějž tu běží. To, čemu se dnes říká šlágr, nevzniklo na české půdě, je to výtvor německý, vídeňský, a co se pod tím jménem skládá u nás, je pouhá imitace cizího výrobku. Protože jsme si vypůjčili věc, vypůjčili jsme si i název a šlágr je tedy slovo cizí právě tak jako slova tramvaj, špády atd. Proto na otázku, jak nazývati šlágr po česku, nemáme jiné odpovědi, než říkati tomu zase šlágr a nenamáhati se hledáním českého názvu pro něco, co není české. Tento nečeský název je známkou původu té věci a jeho vulgárnost se hodí i k Muse, která jej u nás podle cizích vzorů vyrábí. Taková slova jsou prostě nepřeložitelná; překládejte slovo hec čímkoli chcete, bude to vždycky něco jiného než hec atd. A obecenstvo, které se baví šlágry, se nad tím slovem jistě nepozastaví. Až bude vkus obecenstva jemnější, zmrzí se mu šlágry a upadne v zapomenutí i jejich jméno, tak jako nepaměti do propasti klesnou i všecky foxtroty, charlestony a tutti quanti. Do té doby šlágr ať žije. — O lyonském domě hedvábím psala NŘ. 4, 255.

ŽIŽKOV — VÍTKOV (10, 160). K našemu výkladu o pomíjení historického jména Žižkov poslalo nám ředitelství státních drah Praha-Jih toto vysvětlení:

Zprávy pro tisk o dopravních poruchách bývají zhusta oznamovány ČTK. jen telefonicky a jednotlivé denní listy je reprodukují často jen podle smyslu, nikoli doslova.

V případě, o kterém se ráčíte zmiňovati, jde patrně o sesutí půdy u výhybny »Vítkov« na nové spojce mezi tratí bývalé severní dráhy a stanicí Libeň h. n. Staré jméno »Vítkov« bylo pro tuto výhybnu, položenou na stráni vrchu Žižkova, zvoleno proto, že názvu »Žižkov« bylo jednak již užito pro zastávku »Žižkov-Hrabovka«, jednak ho bude pravděpodobně použito v blízké budoucnosti pro důležité nádraží jiné.

Odpovědný redaktor: Václav Ertl.
Tiskli Neuber, Pour a spol. v Praze-I., Bílkova ul. 17.